

identitás funkcionalizálódása jóval magasabb fokú, mint a nemzet politikai közösségként való működése esetében.

V. Konklúziók

Dolgozatom a politikai identitás alapjainak és szerkezetének a vizsgálatát tűzte célul. Filozófiai szempontból egyik legfontosabb kiindulópontom az volt, hogy a politikai identitáskonstrukciókat hermeneutikai paradigmával alapozzam meg, mely a politika nyelviségét, és a konfliktusosság diszkurzivitás révén történő intézményesülését állítja az előtérbe. Hipotézisem szerint ez a megközelítésmód biztosít átfogóbb értelmezőerőt ahhoz a szintézishez, amellyel a politikai identitás új modellje megalkotható.

A politikai identitás szerkezetének általam vázolt, hárompólusú modellje – mely tehát a filozófiai hermeneutika alapgondolatait követi – Reinhart Koselleck cselekvő közösségekről alkotott történeti-szemantikai koncepciójára, valamint Heller Ágnes modernitásfelfogására alapoz (elsősorban arra a fontos különbségtételre, melyet ő a modern történeti és a technikai képzelet között a „modernitás ingájával” megállapított). A modell alkalmazása a nemzeti közösségek esetében Liah Greenfeld azon alapvető megállapítását hasznosítja, amely a nemzetet a modernitás alapvető formájának tekinti. A bal-jobb-dichotómia értelmezésében viszont Norberto Bobbio megállapításait tekintetem a legalapvetőbb kiindulópontoknak.

Mindezek nyomán tanulmányom konklúziói a politikai identitás szerkezetére nézve három fő kérdésre adott válaszként fogalmazódtak meg.

1. Első, megfogalmazott kérdésünk az volt, hogy modellezhető-e a politikai identitás mint kollektív identitás, amennyiben általános modelljének megalkotásában a konfliktusosság intézményesítését, a modern politika diszkurzív jellegét, illetve e diszkurzivitás történeti szerkezetét tartjuk szem előtt. A dolgozatban javasolt hárompólusú modell a politikai identitás tekintetében a kollektív dimenziót tekinti elsődlegesnek. Ez a dimenzió ragadja meg ugyanis az identitásmodell barát-ellenség-szerkezetét, amelyben a szembenállás ténye megelőzi az identitáskonstrukciók diszkurzív alakítását. A politikai identitás a szembenállás, a konfliktus fókuszpontjában keletkezik; a javasolt hárompólusú modell a politikai közösségek működésének azt a vonatkozását állítja az előtérbe, amellyel a cselekvő közösségek felfedezik, felhasználják, illetve elvetik a fogalmak révén számukra megnyíló és lehatárolódó tapasztalati mezőket, az elgondolható „elméletek”, „programok” horizontját. A közösségi horizont válik itt az egyéni politikai identitások közvetítőjévé; értelmezésünk szerint ebbe épül be a narratív identitás, illetve ennek rekonstruálására tesz kísérletet az identitás szociálkonstruktivista felfogása.

A modell három pólusa: a) a „mi”-csoport affirmációja, önazonosságának cselekvő tételezése; b) az „ők” aszimmetrikus megnevezése és opponálása, mely konkrét formát ad a konfliktus valóságának; c) végül a cselekvő politikai közösség mint „mi-csoport” várakozási horizontja, amely a csoport értékekben megfogalmazott törekvéseit kapcsolja össze a tapasztalati térben felismert lehetőségekkel. E három pólus viszonya egyrészt a történeti mozgást képezi le a cselekvő közösségek kölcsönös elhatárolódása révén, másrészt a politikai identitás diszkurzív természetét állítja az előtérbe annak esszencializált, individuumcentrikus felfogásával szemben.

2. Az így vázolt, hipotetikusnak tekintett modell a nemzeti közösségre nézve a partikularitás és a modernitás összefüggését állítja az előtérbe. A nemzeti közösség modelljének három pólusa: a) a nemzeti öndefiníció, a nemzeti „mi” öntételezése; b) az „ők” (mely legtöbbször egy hagyományos ellenségkép), és c) a nemzeti lét

„horizontja”, amely a nemzetépítési törekvések ellentmondásosságában jeleníti meg a „nemzeti létmóddal” összefüggő közösségi várakozásokat. Kiinduló hipotézisünk szerint a „nemzeti mivolt” a cselekvő közösségek intézményesülésének olyan létmódja, amely megőrzi a premodern közösségek emlékezet- és eredetközösségi jellegét, ugyanakkor azonban erőteljes keretet biztosít a modernitás feszítő, életvilágok sokaságát előállító politikai konfliktusvilágához is.

Tanulmányom gondolatmenete szerint ez annak folytán lehetséges, hogy a „nemzeti mivolt” tulajdonképpen egy kettős határképzés feszültségében keletkezik folyamatosan. Az egyik határteremtés az etnikai határépítés Fredrik Barth által leírt modellje szerint megy végbe, folyamatosan teremtve a „nemzet” határát, a másik a modernitás politikai keretei (állam, ritkábban önkormányzat) szubsztancializált formáinak (az állampolgárságnak és a neki megfelelő lojalitásformáknak) megfelelően történik.

A kettő együttesen erősíti az eredet-, illetve emlékezetközösségi kereteket, hogy azok integrálni tudják a modern politikai funkcionalizmus (pluralizmus) talaján kialakult konfliktustereket. A kettős határépítés ad választ arra az alapvető problémára is, hogy a nemzeti közösség miképp tud fennmaradni olyan identitásközösségként (és identitásszerkezetként), amelynek a modernitás folyamatosan dekonstruáló világában nincs teljes intézményi garanciája (a nemzet léte nem merül ki a nemzetállam révén megvalósuló öndefinícióban, a „nemzeti létmód” több annál, illetve a nemzet állam nélkül is tud létezni).

Ebből fakad a „nemzet” paradoxona: egyrészt az, hogy a nemzet látszólag a modernitás keretei nélkül is tételezni tudja önmagát, azaz olyan közösségként, amely a modernitás intézményei nélkül is el tudja gondolni önmagát, másrészt viszont az, hogy épp a nemzet jelenti a modernitás legalapvetőbb formáját. Ez utóbbin az értendő, hogy a politikai modernitás a nemzetek révén jött létre, vagyis nincs „nem-nemzeti” formája, jóllehet, a modern gondolkodási stílus univerzalizmusa és racionalizmusa ennek ellenkezőjét sugallja. Ugyanakkor ennek korolláriumaként az is megfogalmazható, hogy annyi modernitás létezik, ahány nemzet van.

E konklúzió mentén feloldható az a vita is, amely a nemzetértelmezések modernista valamint esszencialista-perennialista irányzatai között fennáll. Úgy vélem, a nemzet elgondolhatatlan lenne a narratíva-, illetve emlékezetközösségek ama alapformái nélkül, amelyek még a premodern korban alakultak ki; mindezeket a modern nyilvánosság azonban teljesen új intézményi formákban és kapcsolatrendszerekben kezdte működtetni, a diszkurzivitás egyik legátfogóbb keretként. Ennek folytán a nemzeti közösség, mint modern politikai közösség egyszerre jeleníti meg a modernitás cezúráját és egy cselekvő közösség történeti folytonosságát.

3. A hárompólusú identitásmodell bal-jobb dichotómiára való alkalmazása már arra ad választ, hogy a politikai identitás miképp működik a modernitás „tisztá” versenyfeltételei között, azaz: hogyan funkcionalizálódik azon körülmények között, amelyekben az erőforrásokért folyó politikai kompetíció tűnik elsődlegesnek (és döntőnek), és nem az identitások mérkőzése, nem a közösségi öndefiníciók folyamatossága és megújíthatósága. Míg a nemzet a politikai verseny átfogó kerete (ezért a végső biztosítékeként működő „identitásnak” nagyon erősnek kell lennie), a „bal” és a „jobb” ellentéte a tiszta politikum konfliktusosságát fejezi ki. A bal-jobb szembenállás a politikai versenyt „funkcionalizálja”, azaz olyan kategóriapáros, amely tulajdonképpen nem szubsztancializálja, hanem funkcionalizálja a politikai identitást: a változó politikai identitásokat abba a szembenállás-sémába tereli, amely nélkül a társadalmi konfliktusosság intézményesülése elképzelhetetlen volna. Vagyis dolgozatom mellett érvel, hogy a „bal” és a „jobb” önmagában nem identitás, viszont

a bal-jobb szembenállás épp egyszerűsége és változó tartalma miatt alkalmas arra, hogy erőteljes identitásképző szerkezetként szolgálja a modern politikai versenyszférát.

Végső összefoglalásként elmondható: a modern politikai identitás szerkezete a politikai verseny funkcionalizmusához, a modernitás dekonstruáló mechanizmusaihoz igazodott, azonban épp e szerepe követelte meg, hogy folyamatosan „mi-világokban” jelenjen meg és azok esszencializálására törekedjen.